

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

תביעת פיצויי פיטורין

כשהנתבע טוען שלא קבלו לעבודה אלא לתקופת נסיון

תיק ממונות מס' 185-סא

נושא הדיון

א' טוען שעבד כמורה בת"ת ב' מתחילת שנת הלימודים, וביום ב בניסן הודיע לו המנהל שיותר לא יעבוד שם. טוען א' שאמנם לא נחתם אתו חוזה עבודה, אך מכיון שעבד בפועל מחוייב המעביד לשלם לו את כל זכויותיו המגיעות לו עפ"י החוק. הוא טוען שהת"ת מתקצב ע"י משרד החינוך לאחר שהתחייב לתת לעובדים את כל זכויותיהם המוקנות להם עפ"י החוק. לפיכך טוען א' שמבחינת החוק הפיטורין אינם תקפים, והוא עדיין מורה בת"ת. לטענתו, גם אם יפוטר היום באופן שדורש החוק, יחוייב הת"ת להמשיך ולהעסיקו גם בשנת הלימודים הבאה, מכיון שאחר את המועד הקבוע בחוק שהוא סוף חודש מאי.

א' מודה שנתקבל תחילה לתקופת נסיון, אלא שלדבריו היה מדובר "עד חנוכה", ואחרי חנוכה אמר לו המנהל שהנסיון עלה יפה. ג' וד' משייבים בשם הת"ת שנתקבל לתקופת נסיון של "חצי שנה", וגם בחודש שבט נאמר לו שמפסיק לעבוד שם כמורה.

לדברי ג' וד' לא נכתב לו מכתב פיטורין מכיון שגם בכניסתו לעבודה לא נכתב אתו חוזה בכתב, ועל נסיון בעבודה שלא הצליח אין צורך לכתוב מכתב פיטורין. לטענתם, כך נוהגים גם תתי"ם אחרים, במיוחד שמשכורתו לא היתה רשמית, והם מצרפים מכתבים מכמה תתי"ם המאשרים את הדברים, וכך התברר לבית הדין ממקורות נוספים. לעומתם, טוען א' שנאמר לו ע"י כמה מנהלי תתי"ם כי אצלם מפטרים מורים רק ע"י מכתב. אך לא נתפרש בדבריהם אם כך נוהגים גם לגבי פיטורין מנסיון ואם כך נוהגים לגבי מי שאין משכורתו רשמית.

א' טוען שמשכורתו היתה בסך \$1200 לחודש נטו עבור 5 שעות עבודה ביום. הוא תובע תוספת עבור חצי שעה שהוסיף לעבודה כל יום כמשגיח בתפילה, אבל לא קבעו לו על כך תוספת שכר.

לצורך חישוב הפיצויים שלו, תובע א' לגלם את הסכום ששולם לו עם כל המרכיבים של השכר כפי שדורש החוק. ג' וד' משייבים שהמנהג בתלמודי תורה דוגמת הת"ת שלהם לשלם משכורת

כמוסכם, אך לא מרכיבים נוספים שנוהגים במערכת הכללית של משרד החינוך. לטענתם, אילו היו משלמים את כל מרכיבי השכר הנוספים למשכורת לא היו יכולים להמשיך ולהתקיים. עוד הם טוענים שהם מוסיפים לעובדים "משכורת 13" המתחלקת פעמיים בשנה, וזה במקום תשלום פיצויים, וכי דבר זה היה ידוע גם לתובע. למרות כל טענותיהם, מסכימה הנהלת הת"ת לשלם לתובע עבור חמשה חדשים מאז שפוטר ועד סוף השנה, את הסכום אותו קבלו שאר האברכים בכולל.

פסק דין

- א. לתלמודי תורה מסוגו של המוסד הנתבע ישנם נוהגים וכללים בענין זכויות עובדים, שלא בכל מקרה עולים בקנה אחד עם "מנהג המדינה" הכללי, ולהלכה "מנהג המדינה" הכללי אינו קובע לגביהם, אלא מנהג תלמודי התורה.
- ב. עובד בתקופת נסיון כשנתנו לו תשלום לא רשמי אינו זוכה בזכויות עובד.
- ג. בויכוח שבין התובע לבין הת"ת האם פוטר מעבודתו אחרי עבוד תקופת הנסיון, או לפני שעברה תקופה זו, והאם הנסיון הצליח מבחינת העובד, או שכשל, חובת הראיה על התובע.
- ד. בית הדין סומך את ידיו על הסכמת הנהלת הת"ת לשלם לתובע סך של \$2500 (סכום שתלמידי הכולל במקום קבלו בחמישה חדשים האחרונים, אותם הפסיד התובע בגלל קבלת המשרה בת"ת בתחילת השנה). סכום זה ישולם בתוך 30 יום. והאמת והשלו' אהבו.

וע"ז באעה"ח כח תמוז תשס"א

(-) שמואל חיים דומב

(-) יהושע ווייס

(-) אברהם דוב לוין, אב"ד

השאלות לדין

- א. עובד בתקופת נסיון, האם יש לו זכויות של עובד רגיל, והאם רשאים לפטרו באמצע עבודתו.
- ב. כשיש הכחשה בין העובד לבין המעביד על זכויותיו, על מי חלה חובת הראיה.
- ג. מהי סיבה מוצדקת לפיטורי מורה.
- ד. "מנהג מדינה" שלא התקבל על סקטור מסויים במדינה, האם למרות זאת נחשב למנהג מדינה המחייב את כולם.

ה. קצץ שכרו של עובד עבור עבודה אחת, ואח"כ העסיקו - בהסכמתו - בעבודה נוספת בלי קציצת שכר נוספת, האם חייב להוסיף לו על שכרו.

תשובה

א. כתב בכסף הקדשים בגליון השו"ע סי' שלג סעי' ה שתחילת מלאכה של משרתת אינו קנין להשכירות, והגם שתחילת מלאכה הוי קנין, מ"מ במשרתת כיון שאין ידוע כמה פרטיות השירות צבית הוא, ע"י זה הימים הראשונים הם בסגנון נסיון העבודה להפועל. ע"כ. מפורש שעבודה לשם נסיון - אפ"י אם לא פירשו שהיא לנסיון, אלא שזו הדרך צעודה כזו - אינה קנין לשכירות, וכ"ש כשפירשו שזו עבודה לשם נסיון.

לפיכך נראה פשוט שאם צעה"צ פירש לעובד שתקופה מסוימת יעבוד לנסיון, אין צעה"צ חייב לו שכר עבור תקופה זו, ומה שמלסלם לו הוי כמתנה. ועי' רמ"א בשו"ע סי' שלה סעי' ב עפ"י מרדכי צ"ב סי' תרכ"א: צעה"צ ששכר מלמד ואמר שילך אלל קרובו לנסותו אם יוכל ללמוד עם הנער ולא הלך, ואחר שלמד עמו אומר שינסנו עדיין, ועד מעיד שלא ידע ללמוד עמו, הדין עם המלמד מאחר שידע עכשיו מוקמינן ליה אחזקה שידע כבר, וכשצע נגד העד ונטל שכרו. ע"כ. מוכח שאם ניסוהו מהתחלה ונמלא שלא ידע ללמד אין צעה"צ חייב לשלם לו שכר. ועי' עוד בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' כד אודות שו"צ שילא קול שאין לו הרגשת הסכין וגם ההלכות אינן שגורות בפיו ומשמיט עלמו מלעמוד על המבחן, הדבר פשוט דכל כה"ג אם מונעים מזה יש מזה ראייה שהקול אמת, וגם שו"צ שכבר יש לו קבלה אם יש איזה חשש לריך לחזור ולעמוד על המבחן.

ועי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרמג שאם שכרו על מנת שיעשה מלאכתו כראוי, מותר לסקלו בחלי הזמן. וכבר כתב במנחת יצחק ח"ד סי' עה אות יב דבדאי כל מורה נכנס למשמרתו אדעתא דהכי לליית להמנהל בעניני חינוך, ואף אם לא התנה בפירוש שתמא כפירוש, ועי' שו"ע ונו"כ או"ח סי' נג דאל"כ בטל כח השלטון, ויוכל לצא לידי הפקרות בכל המוסד, ובדאי מחוייב המורה לשנות שיטתו לשיטת המנהל. ע"כ.

ואף בנידון דידן, שלטענת המנהל נתבקש לעמוד בנסיון, ונמלא שאינו ראוי לשמש כמורה לתלמידים, וגם אינו מוכן לקבל דרך הוראה מהמנהל, אין הת"ת חייב לשלם לו שכר של עובד, וע"כ אינס חייבים לשלם לו פילווייס, ומותר לפטרו בתוך השנה. ואף מטעם מנהג המדינה נראה שאין לחייב במקרה כזה בפילווייס, עי' בג"ל 57159 כרך יג 2 1615 שאם הוזמן העובד מתוך התנאה שמותר למעביד להפסיק את עבודתו בכל שעה שיראה, ראוי המעביד לפטרו. אלא שכיון שהמורה מכחיש טענה זו, יש לדון על מי חובת הראיה, ועי' להלן.

ובנידון דידן שמעולם לא שולמה לו משכורת ישירה ורשמית, אלא תשלומים בלתי רשמיים לחלוטין, נראה שאין גם לחייב את ההנהלה בחוקי העבודה של פיטורין ע"י מכתב דוקא. כי על עובד שאינו מקבל שכר רשמי, ונמלא בתקופת נסיון, לא חלים כללי העבודה הללו, ופיטוריו צפה כשם שנתמנה צפה. ומש"כ ארמו"ר הגרצ"י ז"ל לעיל בפס"ד בנידון מנהג המדינה בפיטורי עובד והאם גם מוסד של פרטיים חייב בזה, שמנהג המדינה מחייב להודיע בכתב למפטר מהעבודה בזמן הקבוע, ואם לא פטרו אותו ע"י מכתב בזמן הקבוע לפי מנהג המדינה חייב המוסד לשלם לו כל משכורתו, לרצות כל ההטבות בלי שום השתמטות, ואף אם היה צרור למלמד שמקבלים אותו רק בתור נסיון, ואף אם נרמז לו שלא עומד בנסיון, סביר להניח שהמנהג לשלוח מכתב פיטורין בזמן המקובל חל גם על מקרה זה, עיי"ש, זה דוקא כשקבל משכורת רשמית שאז זכה בחוקי העבודה, אבל לא כך בנידון זה שמעולם לא קבל שכר רשמי, וכנ"ל.

ב. קיי"ל דכופר הכל פטור מתשלומין וחייב בשבועת היסת. ונחלקו אמוראים בגמ' שבועות מ צ ומא א האם גם כשטוען להד"ס ולא נתחייבתי, או דוקא כשמודה בחיוב אלא שטוען פרעתי. י"ס שלא תקנו חכמים שבועת היסת אלא כשיש דררא דממונא שטוען פרעתי, אבל כשטוען להד"ס ואין דררא דממונא, לא חייבו היסת. וי"ס שתקנו שבועת היסת אפי' כשאין דררא דממונא. ופסק הרמב"ם טו"י פ"א ה"ג וש"ע סי' פז דחייב היסת אפי' כשאין דררא דממונא. אך ע"י הגמ"י שם אות ח בשם כמה גאונים וראשונים שלהלכה אינו חייב היסת אלא כשיש דררא דממונא. וכתב בערוך השלחן סי' פז סע"י לג שכיון שיש פוסקים שאם אין דררא דממונא אין מחייבין היסת, אע"ג דלדינא לא קיי"ל כן, אם נראה לבי"ד שטענה גרועה היא אף שעפ"י דין אין צמה לפסול הטענה, עם כל זה אין נותנין שבועה ע"ז, דכל שהתביעה רעועה אין לחייב עליה שבועה רק בדאיכא דררא דממונא.

ובנידון דידן שהנתבע כופר בעיקר החיוב וטוען שהתובע טרם נתקבל לעבודה כעובד, ועבודתו היתה לשם נסיון בלבד, ובתקופת הנסיון נמלא שאינו ראוי לעבודה, וממילא אינו חייב בשכרו, והתובע טוען שפטר אחרי שנתקבל כעובד בשכר, כיון שגם התובע מודה שמלכתחילה נתקבל לנסיון, אלא שלטענתו הנסיון הסתיים בחנוכה, וצלורה חיובית, והפיטורין היו כמה חדשים אחר כך, ועל כן מגיע לו שכר ותנאי שכר כעובד מן המניין. נראה שהודאתו במקלת הטענה של הנסיון מגרעת בכוחה של הטענה, ובכך מקבלת טענתו שם של טענה רעועה שאין בי"ד מחייבין עליה היסת. ובדאי שכל עוד לא הוכיח התובע את טענתו אין להוציא ממון מן הנתבעים.

ואמנם במקרה אחר כשהדבר צרור שהעובד התקבל לעבודה, אלא שיש ביניהם ויכוח על הפיטורין האם היו מולדקים או לא, שלטענת בעה"צ אינו חייב משום שהעובד פשע בעבודתו, ולטענת העובד הפיטורין אינם מולדקים משום שלא פשע, ע"י נהרי אפרסמון חו"מ סי' כא דכנגד חזקת ממון של בעה"צ יש למלמד חזקה כיון שלמד עם הנער כמה זמנים ולא פשע, אמרינן דכמו של פשע עד עכשיו לא פשע גם עתה.

ופסק שיש לפשר צין הלדדים. ועיי לעיל בפס"ד מאמו"ר ז"ל צנידון "פיטורי נו"ג צישיבה" שמורה התוצע פילוויי פיטורין נחשב מוליא מחזירו ועליו להציא רחיה).

ג. צגמ' צ"מ קט א וצ"צ כא צ אמר רבא מקרי דרדקי כמותרין ועומדין דמי. כללא דמילתא כל פסידא דלא הדר כמותרין ועומדין דמי. ופרש"י צ"מ שם שמלמד לתלמידיו צשיצוש וצצשתא כיון דעל על. וצתוס' שם וכן צמרדכי סי' שלט פירשו צמצטל תלמידיו מלימוד. והרמב"ם שכירות פ"י ה"ז כתב את שני הפירושים: מלמד תינוקות שפצע צתינוקות ולא למד, או למד צטעות וכל כיו"צ האומנין שא"א שיחזירו ההפמד שהפסידו, מסלקין אותן צלא התראה, שהן כמותרין ועומדין עד שיסתדלו צמלאכתן. וכ"פ צשו"ע סי' 119 וכתב צשמ"ק צ"מ שם צשם הר"ן, וכ"ה צגאוניקה מהד' גינלצרג ח"צ עמ' 119, שמדובר שהמלמד מחו להו לינוקי טובא, וינוקי צריחי אס מרצה עליהם ייסור אין צכך כלום, אצל אס מרצה על הקטנים הכחושים, אכזרי הוא ומתרינן ציה זימנא ותרין ותלתא אס מקבל מוטב, ואס לאו וכו'.

וצנידון דידן שמנהלי הת"ת והלוות המפקח על הת"ת וצהם רב הקהילה והצותן של הת"ת טוענים שהתוצע כשל צעבודתו כמחנך וגרם לצעיות חינוכיות קשות צין התלמידים, נראה שעל כגון זה כאמר מקרי דרדקי כמותרין ועומדין. והגם שלא הוצאו עדים לטעות אלה, מ"מ אין צית הדין מתערב צשיקוליהם של האחראים על הת"ת, והוא סומך עליהם ועל החלטותיהם צכל מה שנוגע לחינוך הילדים צת"ת ועל כל המשתמע מכך.

ד. סקטור מסויים שנהג צענין זכויות העובדים שלו שלא לפי חוקי המדינה, וכל מי שמתקבל אללו לעבודה נכנס על דעת כן, צבר כתב צאגרות משה חו"מ ח"א סי' עו שהמנהג הכללי אינו קובע אללם. וז"ל: דאף אס מנהג צתי ספר של גוים שהם מסלקין גם צלא טענה, אינו כלום, דיש למיזל צתר מנהג של מקום זה יותר ממנהג המדינה. ורחיה צגמ' צ"מ ריש פרק המקבל ח"ר יוסף צצבל נהיגי דלא יחיצי תיבנא לאריסא. ופריך למאי נפ"מ. ומשני דאי איכא אינש דיהיב עין יפה הוא, ולא צמרינן מיניה. משמע דרק לאחרים לא צמרינן מיניה אצל הוא עצמו מחוייב ליתן, דאס גם האיך הזה אינו מחוייב ליתן, הו"ל לומר דעין יפה הוא ואינו מחוייב שיכול לחזור צו אף צאריס זה או כשיקח אריס אחר צסתמא. ואין לומר דהתם שאני משום דמן הדין היה צריך לחלוק צתצן, לכן כשנתן ולא קבל עליו מנהג העיר שלא ליתן מחוייב ליתן, דאין לזה אום טעם, דהא צעיר זו שנהגו שלא לחלוק צתצן אינו מחוייב מעיקר הדין כל זמן שלא היתנו היפוך המנהג. ולכן משמע דאף מנהג של איש זה לצד מהני לגבי איש זה אף שהוא נגד מנהג המדינה. ע"כ. וכ"כ צצרכת שלמה סי' יט אות יט ואילך צענין פטורי מלמדים צמקום שמנהגם לפטר צתוך הזמן כשיראו המנהלים צורך צכך, שאפשר להתנות צענין כזה ותנאס קיים, ואין זה צכלל מתנה ע"מ שכתוב צתורה.

ומן הראוי לנטט כאן קטעים מתוך פס"ד האצ"ד הגר"י אליעזרוצ שליט"א ונתפרסם צתחומין י עמ' 72 ואילך) צענין עובדת צרשת הגנים, נכתבו דצריס הראויים להיכתב אף צפס"ד זה: "כל מי שנכנס לעבוד

ברשת גנים זו ידע שבמקום עצודה זה לא שוררים התנאים הסוליאליים שקיימים בשאר גנים. גם אם לא ידע את כל פרטי זכויותיו, אין בכך משום שינוי במנהג שקיים ומקובל במקטור זה". "התובעת טענה שקיימת פסיקה של בתי משפט בנושא זה, שויתורו של עובד על זכויותיו אינו מועיל, ויש לילך אחר פסיקה זו מחמת הכלל דינא דמלכותא דינא. כבר נידון דבר זה ע"י הרבה פוסקים, ואלה קבעו שפסיקת אופט אינה מהווה דינא דמלכותא דינא שיש לנו לילך אחריו". "ממילא צנידוננו, הדבר פשוט שגם אם קיימת פסיקה משפטית, שהסכס העבודה הקיצוני מחייב גם כנגד הסכס פרטי המרע את זכויותיו של העובד, אין בזה כדי לקבוע דינא דמלכותא". "זאת ועוד: אם תיאלץ רשת גנים זו לשלם לעובדיה לפי התקן של שאר עובדי המדינה, יביא הדבר לקריסתו של המוסד כולו, ואם כן אין זה ענין רק בין אדם לחבירו אלא נוגע הוא גם לענין חינוך רוחני לתורה ומצוות. אם תלדק הגננת התובעת צנידון דידן, הרי שכל הגננות צעבר וצהווה יבקשו הגדלות שכר משמעותיות ופילווי פרישה מוגדלים, והדבר צוודאי יגרום לקריסה של המערכת".

ה. בשו"ת הרדצ"י ח"א סי' רלג נשאל בדבר ראובן שכר את שמעון לעשות לו שתי מלאכות ואח"כ נשתעבד בשמעון בחמש או שש מלאכות, האם יוכל שמעון לתבוע מראובן את הפרש המלאכות שהכביד עליו, או דלמא יכול לומר ראובן הרי נכנסו לך דורות ומתנות רב או מעט, וחשבתי שנתרנית בשכירות אשר נתפשרתי עמך, ושתיקה כהודאה דמיא. ושמעון טוען הייתי טועה צדין, לא גיליתי אזנך. ועוד שחשבתך נדיב ולא תקפח שכרי. ועוד שיש פיזר והפסדות על המלאכות ההם שעשיתי עמך. והשיב הרדצ"י דדבר ברור אללי שפטור ראובן כיון שלא עבד שמעון בתחילה ואמר לא שכרתני לזה, משמע דניחא ליה בכך מפני התועלת הנמשך מהם וסביר וקבל כנגד שכרו, ואין על ראובן להוסיף שכר על שכר. ומה שטוען שמפני היותו טועה לא גילה את אזנו, אין זו טענה להוציא מראובן, דמלי למימר לא מפני טעותך אפסיד אני, שאם היית מגלה את אזני, הייתי מולא כמה שיעשו מלאכות אלו מפני התועלת שנמשך מהם. ובין כך ובין כך אין על ראובן לפרוע שכירות יתר כיון שלא פירש כן בתחילה. ע"כ.

ואף צנידון דידן שתובע תוספת שכר עבור השגחתו בתפילה, עצודה שלא דובר עליה בתחילה, ולא נכללה בהסכס השכר, והנתבע טוען שבכך שהתובע התפלל ביחד עם התלמידים הוא חסך לו זמן של חיפוש מנין אחר, ומעולם לא תבע ע"כ תוספת שכר, ה"ז כמו שכתב הרדצ"י דכיון שלא התנגד בתחילה כשנתבקש להשגיח בתפילה בטענה שלא נשכר לזה, משמע דניחא ליה בכך מפני התועלת הנמשך מכך, וסביר וקבל כנגד שכרו, ואין על הנתבע להוסיף שכר על שכר.